

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен “Доктор”,

Област Хуманитарни науки, Професионално направление 2.3. Философия

Тема: ВИРТУАЛНА ПУБЛИЧНОСТ И ДЕЛИБЕРАТИВНА ДЕМОКРАЦИЯ

Докторант: Йордан Петров Детев

Научен ръководител: проф. дфн Пламен Макариев

Изготвил: проф. д.н. Лазар Копринаров, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград

Настоящото становище е изготвено въз основа на заповед на Ректора на Софийски университет „Св Кл. Охридски“ и решение на научното жури от 24. 02. 2017.

Декларирам, че не съм свързано лице по смисъла на § 1, т.5 от Допълнителните разпоредби на ЗРАСРБ с кандидата, участващ в конкурса, както и че нямам частен интерес, който би могъл да влияе върху безпристрастното и обективно изпълнение на работата ми като член на журито по този конкурс.

1. Общи данни за дисертацията

Дисертационният труд е представен във вид и обем, съответстващи на изискванията към подобни научни текстове. Дисертацията е в обем от 176 страници (241 страници по БДС). Текстът е организиран в добре обмислена и балансирана структура. Стилът на изложението е ясен и точен, а идеите и защитаваните тези са добре аргументирани. Не мога да не отбележа, че това е теоретичен труд, написан на „човешки език“ – непретенциозен, жив, авторски език. Дисертацията съдържа 15 илюстрации, от които 12 са авторски и онагледяват структурата и начина на функциониране на разработения от дисертанта делиберативен Интернет форум “МЕГДАН”.

Списъкът на използваната литература включва 124 заглавия, от които 2 на кирилица и 122 на латиница. Използваните литературни източници показват, че дисертантът има солидни познания за състоянието на изследваната тема и притежава много добра научна осведоменост по разработвания проблем.

2. Актуалност на темата на дисертационния труд

От десетилетия става все по-очевидно, че представителната либерална демокрация страда от сериозни недостатъци (например, от електорален фундаментализъм, от уголемяваща се дистанция между управляващи и управлявани, от нарастваща политическа апатия). От нейните недостатъци черпят сили както

популизъмът, така и политическият екстремизъм. В последно време „болезненият“ процес на представителната либерална демокрация се задълбочава от нахлуването в публичното пространство на неимоверно нарастващ поток от манипулирана информация и от т.н. „фалшиви новини“. При такъв контекст се оказват с нарастваща актуалност както темата за обновяването на представителната демокрация чрез т.н. делиберативна демокрация, така и свързаната с нея тема за необходимото противодействие на информационните манипулации върху гражданското участие. Дисертационният труд на Й. Детев е посветен на тези две актуални теми, разгледани в тяхната взаимнообвързаност. В него двете теми се фокусират в обосноваването на един нов модус на рационално-комуникативно гражданско участие в общественото управление и в създаването на интернет-инфраструктура за практикуване на делиберативната демокрация.

3. Съдържание на дисертацията

В увода на дисертацията се въвеждат основните понятия, с които работи авторът. Тук се очертава задачата, която си поставя Й. Детев – да свърже и да разположи делиберативната демокрация в пространството на виртуалната публичност. Разработеният от него делиберативен Интернет форум „Мегдан“ се мисли като решение на тази задача. Заедно с това авторът основателно счита, че голямото предизвикателство е как да се избегнат възможните манипулации на публичната комуникация. Той оценява своята работа като „опит за изпробване на възможностите на делиберативната демокрация и на публичната делиберация за посрещане на предизвикателството, което представляват манипулациите на публичната комуникация в „Мрежата“.

В първата глава на дисертацията Й. Детев следва и разработва идеи на Ю. Хабермас, както и на близки до немския философ автори като Дж. Коен, Ейми Гутман и Денис Томпсън, Джеймс Фишкин и др. Той интерпретира делиберативната демокрация като специфична корекция на моделите както на представителната демокрация, така и на пряката демокрация. Заедно с това авторът изрично подчертава: „Делиберативната демокрация проявява лимитирана съвместимост с моделите на представителната и на пряката демокрации“. За да дефинира онова, което разбира като публичност, авторът внася няколко разграничения. Най-напред той различава публичност и непубличност. Следвайки идеи на Джон Ролс, Й. Детев приема за публичност само онази комуникация, при която се третират проблеми, отнасящи се до големи общности от

хора. Според него не може да бъде оценена като публична онази комуникация, която се осъществява в приятелски кръгове или спрямо определена група от хора. Й. Детев въвежда още един разграничител – свободата и непринудеността при участие в обсъждането е *condicio sine qua non* на публичността. Той отбелязва: „Публичността действа като такава, само ако комуникационните взаимодействия в нея не са повлияни от властови натиск“. За дисертанта участието в сферата на публичността предполага култивирана способност за „определен, обществено ориентиран начин на разсъждение и поведение“.

В тази глава се отделя значимо място на въпроса за легитимността на делиберацията и нейните резултати. В това отношение авторът следва критериите, въведени от Ю. Хабермас и доразвити от Д. Коен. Въз основа на тях се приема за легитимна онази дискусия и постигнатите в нея резултати, която е осъществена при съблюдаване на следните критерии: а) рационалност; б) приобщеност и публичност (всички засегнати трябва да са с равен шанс за участие); в) свобода от външна принуда; г) свобода от вътрешна принуда; д) възможност за ревизия на взиманите решения; е) приобщеност към предмета на обсъждане (всеки въпрос, който регулира равен интерес на всички, може да се обсъжда); ж) приобщеност в интерпретациите на нуждите и желанията.

Разгледан е и трудният въпрос за мястото на плурализма в публичната делиберация. Авторът стига до извода, че публичната делиберация не е задължително ориентирана към консенсус. Главно значение при нея играе защитата от манипулации и силата на аргументацията. При такива условия, ако се осъществи трансформиране на убежденията на участниците, консенсусът става възможен.

Във втората глава на дисертацията са разгледани характеристиките на виртуалната публичност. Й. Детев разграничава виртуалната публичност от публичността на „четвъртата власт“. Посочено е, че виртуалната публичност притежава свойства, липсващи в „масмедийната“ публичност: интерактивност; годност за разностранни публични употреби; безжичен интерфейс; методи за използване на огромни масиви от данни и т.н. Като основни качества на виртуалната публичност се изтъква, че тя предлага отвореност, свобода, лесна достъпност, безплатност. При тези условия потенциално нараства шансът хората да формират у себе си интерес към обществено значими проблеми.

Й. Детев анализира техниките на “враговете с мрежов билет”, т.е. на онези, които представят фиктивна легитимация за същинска легитимация. С голяма находчивост той нарича спама и спамърите „господари на разсейването“, фишингът и скемърите са определени като „господари на заблудата“, тролене и троловете са „господари на раздорите“, хейтърите – „господари на злите кучета“, хеклърите – „господари на грубата манипулация“ и т.н. След като разглежда тези разнообразни форми на спонтанна или професионална дезинформация, чрез които се деформира същината на всяка публична дискусия, Й. Детев се спира на инструменталните средства за разкриване на манипулации. Той посочва както налични техники за проверка на информацията, така и заинтересоваността на някои институции тези техники да не се прилагат. В края на краищата авторът поставя образованието и „подготовката на знаещи специалисти в областта на виртуалната публичност“ като приоритет при търсенето на решение на този сериозен проблем.

Макар че първа и втора глава на дисертацията имат стойност сами по себе си, те в много отношения са всъщност едно теоретично проправяне на пътя към третата глава, където се описва резултата от извършената работа – изобретената от автора виртуална „машина“, наречена „Мегдан“, която се мисли като подходящият начин за публична делиберация във виртуална платформа. В тази приложна част на дисертацията са определени: структурата на разработената от дисертанта виртуална платформа; критериите за допускане на предлаганите за дебат теми; съображенията, въз основа на които става разпределението на мненията – разпределение по стойност (за или против) и по качество (тези, аргументи и коментари). Накрая се представени функциите и задълженията на модератора на тази виртуална платформа за делиберации.

Изследването има научен и научно-приложен характер. Дисертантът посочва, че образователната концепция за делиберативен интернет форум „Мегдан“ е **главна цел** на тази дисертация. Предназначението му е да образува, стимулирайки „нов тип социално мислене, рационално съждение и публично посочване на общото благо“.

4. Оценка на автореферата и приносите

Авторефератът е с обем от 39 страници. Той следва структурата на дисертацията и напълно възпроизвежда нейното съдържание, основните тези и направените изводи. Въз основа на защитените в дисертационния труд идеи дисертантът е създал теоретичен модел и практически действен делиберативен Интернет форум “МЕГДАН”.

Приемам, че по този начин съдържанието на дисертацията е добило необходимата публичност.

В автореферата са посочени четири теоретични и теоретико-приложни приноси на дисертационното изследване. Ако редуцираме обясненията, съдържащи се във формулирането на приносите, изтъкнатите от дисертанта приноси са следните:

- ✓ Пренесена е философската методология на публичната делиберация към виртуалната публичност по такъв начин, че са създадени условията за опазване и гарантиране легитимността на дискуссионната процедура и взетите чрез нея решения;
- ✓ Идентифицирани са възможните и практикувани начини за манипулиране и дезинформация във виртуалните мрежи (т.н. „врагове с мрежов билет“) и са очертани конкретни средства за защита от тях.
- ✓ Разработена е система за двустепенно оценяване на мненията на участниците в делиберативния интернет форум „Мегдан“, за да се гарантира спазване на правилото за „ненасилственото преимущество на по-добрия аргумент“.
- ✓ Създадена е специфична методика за обучение на специалисти в организирането и провеждането на делиберативни дискусии. Заедно със създаването на е-списание за обсъждане и публикуване на проблемите на публичната делиберация се постига „цялостен виртуално обезпечен комплекс, способен да се превърне в средище за една делиберативна мрежа“.

Като оценява резултатите и приносите на дисертационния си труд, Й. Детев изразява становището, че по този начин са положени основите на една възможна виртуална философия. Той разбира виртуалната философия като „клон от философията, който се занимава с формализиране на философски концепции, методологии и идеи, за превръщането им в програмни продукти с цел подпомагане обучението и всеобщо ограмотяване чрез виртуалната публичност“.

Смятам очертаните приноси за основателни и формулирани по коректен начин. Бих приел перспективата за създаване на виртуална философия, ако това „усилие“ се разбира по-широко – като философия на виртуалното. Постигнатото с тази дисертация може да се счита за елемент от една *практическа* философия на виртуалното. Впрочем, практическата ориентация в този случай е двойна. Първо, защото философската методология на делиберацията по своето естество е с практическа насоченост – в края

на краищата тя насочена към формулиране на условията и критериите за колективно съизмерване на позитивите и негативите от *различни възможности за действие* с оглед на определена цел. Второ, защото авторът на дисертацията не прави предмет на разсъжденията си онтологията или антропологията на виртуалното, а възможностите за изграждането на такава виртуална платформа, в чиито рамки да се осъществява делиберация по обществено значими теми. Усилията на дисертанта са за постигане на определена институционализация на публичната делиберация във виртуална среда.

5. Бележки и препоръки

Едно от предизвикателствата пред теорията на виртуалната делиберативна демокрация е да бъде описан самоограничителния периметър за реалистичното ѝ прилагане. В тази перспектива са полезни аргументите на критиците на делиберативната демокрация, но те са останали почти невидими в дисертацията. Някои от тези критици (напр. Adam Przeworski, Susan C. Stokes и други) поставят под съмнение тезата, че процедурните правила на делиберацията са достатъчна гаранция за постигането на приемлив и справедлив резултат или че свободната и рационална делиберация е достатъчна за постигането на общо благо. Други съмнения се гнездяват в разбирането, че степента на гражданската импликация и на уместното рационализиране на обществено значими теми са в голяма зависимост от това, дали гражданите са подготвени за такова участие, дали разполагат с цялата необходима информация, дали си дават сметка какво трябва да се прави и най-вече какво е онова „нещо“, което е общо благо. Не бива да се пропуска и уточнението, което дължим на Ю. Хабермас, че делиберативната демокрация е проект, който нито може да се реализира в големи мащаби, нито са му подвластни всякакви проблеми. Според него делиберативната демокрация работи добре най-вече в среда с ограничен кръг от хора и по точно определени конкретни проблеми. А това означава, че нейната цел не е да замести, а да допълни и да усъвършенства традиционните институции на пряката и на представителната либерална демокрация.

На този фон може да приемем, че има известна доза утопизъм в предложения модел за виртуална делиберативна демокрация. Но както знаем още от М. Вебер, в този свят възможното е непостижимо, ако много пъти не се опитва невъзможното.

6. Заключение

Представеният за защита дисертационен труд показва, че Йордан П. Детев притежава задълбочени теоретични знания в областта на философията на политиката, философията на

културата и медиалогията. Дисертацията доказва, че авторът ѝ има способности за самостоятелни научни изследвания, както и за тяхната приложна употреба. Й. Детев демонстрира много добри литературни умения. Текстът е ясен, логически издържан, убедителен. Дисертационният труд има качествата на оригинално изследване. Част от резултатите са със значим приносен характер. Като имам предвид посоченото, предлагам на уважаемите членове на научното жури да присъдят на Йордан Петров Детев образователната и научна степен „доктор” по научната специалност „Философия на културата“ в професионално направление 2.3. Философия.

Април 2017 г.

Проф. д.н. Лазар Копринаров